

Mezigenerační reprodukce společnosti

SOCb2172 – Sociologie stratifikace a nerovnosti

Tomáš Doseděl
dosedel@fss.muni.cz

Co všechno ovlivňuje náš
sociální úspěch

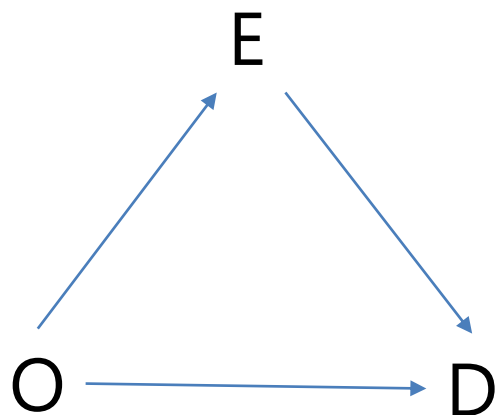
Co všechno ovlivňuje náš sociální úspěch

- Vzdělání
- Pohlaví
- Země / stát
- Rodiče
- Bohatství
- Aspirace
- Sebedůvěra
- ...

Sociálně stratifikační modely

- Model dosahování sociálního statusu (Blau, Duncan 1967)
- Wisconsinský model
- Sociálně-psychologický model
- ...

Základní trojúhelník

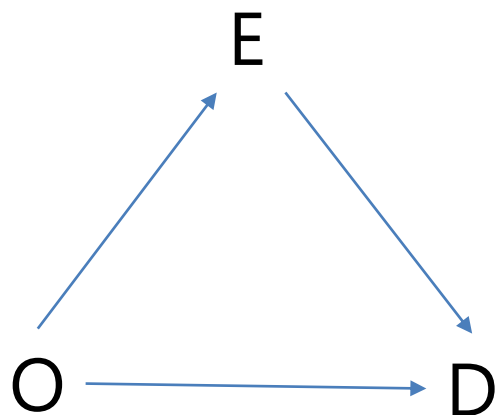
- O – origin (sociální původ individua)

Vzdělání rodičů (často otce)

Majetek rodiny původu

Třídní zařazení rodiny původu

Základní trojúhelník

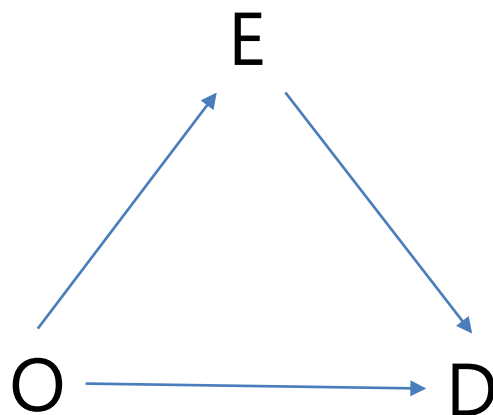
- D – destination (dosažená pozice individua)

Dosažené vzdělání

Dosažené třídní zařazení

Dosažený příjem, majetek

Základní trojúhelník

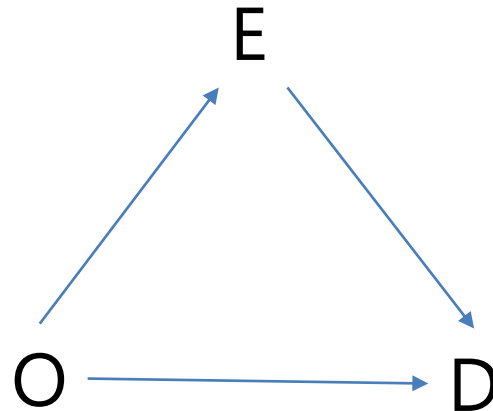
- E – education (vzdělání individua)

Dosažený stupeň vzdělání

Prestiž vystudovaného oboru

Počet let ve vzdělávacím systému

Základní trojúhelník

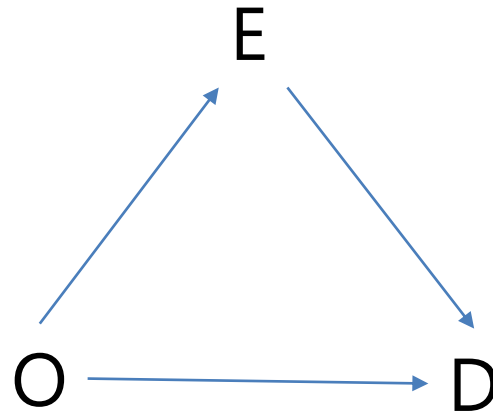

- Vazba OE

Vliv sociálního původu na dosažené vzdělání

Sociální nerovnosti ve vzdělávání

Základní trojúhelník

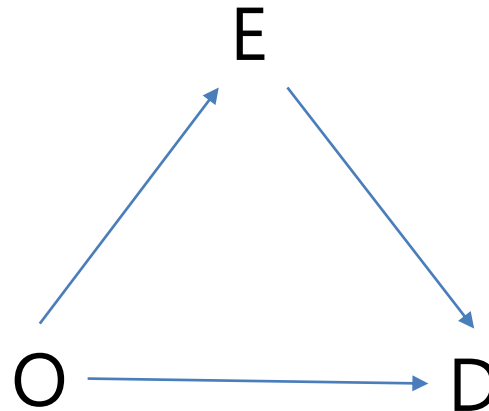

- Vazba OD

Vliv sociálního původu na dosaženou pozici

Mezigenerační reprodukce sociálního statusu

Základní trojúhelník

- Vazba ED

Vliv vzdělání na dosaženou pozici
Meritokratičnost společnosti

Sociálně stratifikační trojúhelník

- O – origin
- E – education
- D – destination
- Vazba OE – vztah mezi původem a vzděláním
- Vazba OD – vztah mezi původem a cílem
- Vazba ED – vztah mezi vzděláním a cílem

Přímý vliv sociálního původu

- Vazba OD
- Předpokládalo se, že bude klesat, protože v meritokratických společnostech je v zájmu zaměstnavatele, aby vybíral zaměstnance s nejvyšší kvalifikací (nejlépe vzdělané)
- Teorie EBM (education based meritocracy) předpokládá, že pozice individua je určena **výhradně** jeho kvalifikací

Přímý vliv sociálního původu

- Došlo k vzdělanostní expanzi, najednou je lidí s vyšší kvalifikací dost. Podle čeho vybrat?
- Zaměstnavatel se řídí buď
 - Měkkými dovednostmi (schopnost komunikace, sebedůvěra, odvaha k risku...), které silně korelují se sociálním původem
 - Nebo sociálními vazbami
- Vazba OD opět posiluje

Přímý vliv sociálního původu

- Teorie EGE – education as a great equalizer
- Vzdělání slouží k vyrovnání šancí pro lidi s horším sociálním původem (ale také pro marginalizované skupiny, jako jsou ženy, migranti, etnické minority), vliv sociálního původu ale zcela neodstraní

Vazba OD slábne, ale zcela nemizí

Nerovnosti ve vzdělávání

- Pokud je vzdělání na některém stupni vzácným statkem, dostávají se k němu především děti výše postavených
- (Důvody: sociální kapitál rodičů (známosti), kulturní kapitál rodiny (lepší příprava), aspirace rodičů, důležitost přikládána vzdělání, ekonomický kapitál rodiny (schopnost platit doučování, dojíždění, školné), atd.)
- To vede k posilování vazby OE

Nerovnosti ve vzdělávání

- Vzhledem k probíhajícím vzdělanostním expanzím by se ale nerovnosti měly snižovat
- A vazba OE slábnout až mizet
- Tři vzdělanostní expanze:
 - Začátkem 20. století: ZŠ
 - Po 2. světové válce: SŠ
 - (90. léta 20. století: gymnázia)
 - 21. století: VŠ

Nerovnosti ve vzdělávání

- Vzhledem k probíhajícím vzdělanostním expanzím by se ale nerovnosti měly snižovat
- A vazba OE slábnout až mizet
- Jenže vazba OE nemizí a slábne jen naoko

Maximálně udržovaná nerovnost

- Teorie MMI (maximally maintained inequality)
- Autoři Raftery a Hout, 1993
- Nejprve jsou v zájmu po vzdělání uspokojeny vyšší třídy, potom se dostává na nižší třídy

Nerovnost udržovaná ve výsledku

- Teorie EMI (effectively maintained inequality)
- Autor Lucas, 2001
- Jakmile jsou vyšší třídy vzdělanostně uspokojeny, dostává se i na nižší třídy
- Zdánlivě klesají vzdělanostní nerovnosti
- Ve skutečnosti se vede boj o kvalitu školy

Př.: všichni získají maturitu, ale jen někteří gymnázia a jen výjimečně osmileté gymnázium

MMI vs. EMI

Katrňák, Tomáš, Natalie Simonová, Laura Fónadová. 2013. „Od diferenciace k diverzifikaci: test MMI a EMI v českém středním vzdělávání v první dekádě 21. století.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 49 (4): 491-520

Krátké mezishrnutí

- **Vazba OD:** slábne, ale nemizí
(vliv sociálního původu)
- **Vazba OE:** mění se z kvantitativní na kvalitativní
(sociální nerovnosti ve vzdělání)
- **Vazba ED**
(návratnost vzdělání)

Sociální mobilita

Posun individua na jinou sociální pozici

- **intragenerační:** v rámci jedné generace dochází k posunu
- **intergenerační:** potomci získávají odlišnou sociální pozici

Sociální mobilita

Posun individua na jinou sociální pozici

- **vzestupná**: posun na vyšší pozici
- **sestupná**: posun na nižší pozici

Sociální mobilita

Posun individua na jinou sociální pozici

- **absolutní:** posun z pozice A do pozice B
- **relativní:** posun o x pozic oproti okolí

Sociální mobilita

Posun individua na jinou sociální pozici

- **absolutní**: posun z pozice A do pozice B
- **relativní**: posun o x pozic oproti okolí

Metafora eskalátoru (**strukturální posun celé společnosti**) a chůze na něm (**relativní mobilita**)

Sociální mobilita

Posun individua na jinou sociální pozici

- **absolutní**: posun z pozice A do pozice B
- **relativní**: posun o x pozic oproti okolí

Metafora eskalátoru (**strukturální posun celé společnosti**) a chůze na něm (**relativní mobilita**)

Relativní mobilita = sociální fluidita